

עשה כמ"ש כנגעים. ובאמת הרגיש בזה ח"ט וכ' בקצור: עפ"ז דנגעים. וראיתי בגליון משניות של איש אלקים הגאון מו"ה נתן אדלר הכהן זצ"ל מפה שכתוב: לק"מ. ונ"ל שכך פרושו. דה"י קשה להרע"כ, דהא דקאמר רבי יוסי שם גדולה מילה שדוחה השבת, בודאי רבוחא אשמועינן, דשבת עשה ול"ת הוא, ועוד אפילו ל"ת גרידא שיש בו כרת, כשאר דוכתי אין עשה דוחה כדמסיק יבמות דף ח' (וכפלאמי על ס' כריתות שער ג' סי' קס"ג. שז' נפשיטות דדוחה ל"ת שיש בו כרת ועי' תוס' ומהרש"א יבמות ג' וס"א מי' ל"ז), ועוד דשבת שקול ככל התורה לענין כמה דברים עי' חולין דף ה' ושבת קי"ח, אבל מאי דקאמר ר' נחמיה (שם נכדרי') - עלה גדולה מילה שדוחה נגעים, מאי רבוחא דמילה, נכה"ת כולה עשה דל"ת, וציצית דוחה כלאים? אלא ע"כ דס"ל לר"נ דצרעת עשה ול"ת היא, ושאר עשה אינו דוחה צרעת, ומילה נמי לא דחי' אי לאו קרא ימ"ל בשר, וא"כ אשמועינן רבוחא טובא יותר מרבי יוסי, דאלו לרבי יוסי לא דחי' מילה עול"ת דשבת אלא בזמנה, לאפוקי עול"ת דצרעת דחי' מילה אפילו שלא בזמנה, ולהכי הוצרך הרב לפרש כאן דדרשינן מקרא. אבל כנגעים מפרש הרב להלכה כרב אשי דצרעת ל"ת גרידא הוא. ואפשר שהפייטן נקט כחדא מנוחה דוחה ובהרת, אע"ג דקרא שהביא לא קאי רק על מנוחה, לומר לך דמילה דוחה שבת וצרעת כיחדיו, אף שנדחו ב' לאוין בפעם א'.^{אצ"ח חכמה} ואל תשיבני מנא אמינא לה? מסוגיא עצמו בדף קל"ב ע"כ, דכח"א קאמר צרעת עול"ת הוא, והא דנרחית מפני מילה מקרא דימול בשר, וקאמר רבא דהך קרא למילה שלא בזמנה אחי, דבזמנה פשיטא דוחה צרעת דק"ו משבת. וקשי' טובא כיון דקרא וביום השמיני ימול בשר ערלתו בשבת מיירי, נימא דאחי קרא דבשר דמילה דוחה צרעת ושבת כיחדיו אע"ג דעובר בפעם א' אב' לאוין, אבל לעולם דוקא בזמנה דחי שבת וצרעת יחדיו, אבל שלא בזמנה צרעת לחודא נמי לא דחי' ? אלא ודאי פשיטא אם מילה בזמנה דחי שבת, ובזמנה דחי צרעת מק"ו, אף אם יקרו שנים ביחדיו דחי, ולא צריך קרא. וכן מוכח מיבמות כ' אלא מן הארוסין ל"ת ולא עשה, ולרמב"ם על הלקיחה ועל הבעילה חייב כ', וכיבמה הלקיחה היינו הקנין והביאה בהדרי קאחי והוי תרי לאוין, וכן ביבמות ז' ע"ב הואיל והיחורה לצרעתו הותרה נמי לקריו, אע"ג שהם לאוין מחולקים אמרינן עדל"ת דחרויהו כחדא.

בהרתו כך נקודו, כמו יאסף אותו מצרעתו (מלכים ב' ה'); בקרחו נבכחו (ויקרא י"ג); וטן מפלת הארי' שופטים י"ד נאמר ביחזקאל ל"א על קסלתו ישכנו; ויקח אלי' את אדרתו, הבאתי המשלים להכחיש נקוד המזויף

בכל הסדורים. ערלתו ודאי ולא ספק בפר"א דמילה דף קל"ה ערלתו
 ערלתו ודאי ד"ש ולא ספק היום או אתמול דנמול לחשיעי, שמא הוא השמיני,
 אם חל בשבת אינה דוחה. וכ' חוס' דלספק כזה לא צריך קרא דמהיכי תיתי
 נדחה שבת מספקא, אלא לאנדרוגניוס ונולד מהול ע"ש. ואף לרמב"ם דס"ל
 ספק דאורייתא מה"ל לקולא, ל"צ קרא לאסור הספק בשבת, דבאחזק
 אסורא מודה הרמב"ם דמה"ל לחומרא, ושבת מקרי אחזק אסורא כמ"ש
 חוס' כריתות י"ז ע"ב. ואשתמיט מהרב בעל שלום ירושלים פ"ט דשבת.
 ולא על מכשירי סכינא להמול ה"ג בכל סדורים ישנים שנרפסו באמ"ש.
 והיינו כר"ע בר"פ ראד"מ דמכשירין דאפשר לעשות מאתמול א"ד שבת,
 אפילו נשכר הסכין בשבת ואין לו אחר אסור לחקן, ולא כרבנן דר"ש
 בערוכין ק"ג, ואפילו שבות דרבנן אין דוחה ע"י ישראל, דהעמידו דבריהם
 כדאי' פ"ד דר"ה מ"ח. והא דנקט ולא על מכשירי סכינא, אע"ג דשאר
 מכשירים נמי לא דחי משום דר"א דמתיר מכשירים ולא ק"ל כותי' בסכין
 אמרי' כדאי' שם כורחין עצים לעשות פחמים לעשות כלי ברזל וכן אם לא
 הביא כלי, הסכין, מע"ש, מביאו בשבת. ובסדור ד' ברלין משנת ע"ח הגרסא:
 ועל מכשירי סכינא להמול. והרגיש בעל ש"י בטעות, דק"ל אד"ש, וחשב
 לחקן המעוות בהגיהו ועל מכשירי סכינא להמול, ר"ל מכשירין שיש בהם
 סכנה אם אינם עושים אותם, דוחים שבת. ואין צריך להשיב עליו, תקנתו
 קלקלתו, דהאיך שייך זה למילה, מי לא ידע דסכנת נפשות דוחה (לרמב"ם;
 ולמהר"ם ר"נ ורש"א אף הותרה) שבת, ומאי מסיים סכנה להמול? וע"ד
 הדחק י"ל דס"ל כרמב"ן אי אשתפיך חמימי דאחר המילה קודם המילה
 מהלינן, דאח"כ באה הסכנה וממילא נדחת שבת, ולא כרז"ה ורשב"א דס"ל
 כיון שודאי צריך לחלל שבת במכשירין לאחר המילה משום סכנה, לא מהלינן,
 ולפ"ז ה"ק: עליה דוחין שבת וכן על מכשירי סכינא להמול, שעל מכשירין
 שאנו צריכין לעשות אחר המילה משום סכנה כגון לחמם מים, אנו אומרים
 להמול, ולא אמרינן נניח המילה כיון שע"י נבא לחלל שבת במכשירין, אלא
 כדעת הרמב"ן. אבל אין זה במשמעות הלשון. להכי מחורתא כגרסת הספרי'
 ולא על מכשירי סכינא. עשה מילה וכו' מחני' שם דף קל"ג עושין כל צרכי
 מילה בשבת מלין ופורעין ומוצצין, דמציצה דוחה מ' פקוח נפש כד' ר"פ שם
 ע"כ דאף דדם חכורי מחבר והוי אד"א כמ"ש רש"י שם וחוס' כחובות ה'
 ע"כ דאסור מה"ל במציצה ושרי משום סכנה. ואע"ג דרמב"ם ס"ל בפ"ח
 דשבת החולב והמוציא דם אינו חייב עד שיהי' כגורגרת? בחבורה זו שהיא

לרפואה מורי הרמב"ם שחייב בפחות כדאי פ"י דערוכין מ' י"ד אם הוציא
הדם לרפואת אצבעו ע"י גמי הוי אב מלאכה דחובל ועמג"א סי' שט"ז וסי'
שנ"ח וברמב"ם שם דרפואה זו הוי תקון מעלי אפילו לר"י והחובל בחברו
אפילו לא יצא דם כגרוגרת אם נתקררה דעתו חייב דמתקן אצל יצרו, ועי'
חוס' דף ק"ו דלר"ש אפילו שורף אה"נ מקרי לגופה ועתי"ט פ"ג דשבת. והא
דאמרינן מציצת דם הוי אב מלאכה אפילו בפה, וגבי גונח יונק בפה אמרינן
כחובות דף ס' דהוי כלאחר יד, שאני מציצה דדרכו בכך למצוץ בפה, משא"כ
גבי חלב מן הבהמה כמ"ש רש"י להדיא שם. ואין להחזיק דלמא בדם נמי
בפה אין אד"א, א"כ האיך מוכיח ר"פ דמציצה שרי מכח פקוח נפש, דלמא
ליכא סכנה, ושרי כאן דרפואה כלאחר יד הוא בפה, אלא ודאי כדאמרו.
והנה כחכתי בפתיחתי פרושא דמדרש משה מל אהרן פורע יהושע
משקה, היינו רפואה דמתני' בשבת דטרף יין ושמן ושפכם על המילה עי"ש.
מיהו קשה למה לא אמר יהושע מוצץ דהיא רפואה ראשונה ועקריח ואומן
דלא מייץ מעבירין כדאמר ר"פ בשבת קל"ג ע"כ? ונ' כיין דעקר מילה במצרי'
לגדולים היו שהם באו אצל משה כמ"ש המדרש בתחלתו (אף דמילת נכיו נמי
מעבד, האצט עלמס מלו נכיהס כמלווה לכו) איש חרבו על ירכו, ובגדולים אין
עושים מציצה, שטעם המציצה כדי שיצא הדם בשטף (וערש"י שנת קל"ד
דמלוה להטיף דס נרית) ובגדולים בלא"ה יוצא הדם כצנור המקלח. ואל חחמה
על החפץ, שיותר מזה מצאתי ליעב"ץ בכרכת שמים נחל ט': המל את
הגדול אין צריך לפרוע. ומקור הדבר מצאתי בס' יראים דף י"ט שכ'
ו"ל: הא דמל ולא פרע כאלו לא מל, הנ"מ בקטן אבל בגדול אין צריך
לפרוע, דקטיעא בר שלום (ע"ז יו"ד ע"ב) מל ולא פרע. וטעם הדבר כב"ד
דאי' שם באברהם לא נאמר את בשר ערלחו, שלא הי' צריך רק חתוך בשר
שכבר נחמק עור הפריעה אבל ישמעאל היה ילד ולא נחמק הווקק לחתוך
ולפרוע, לכן כ' את בשר ערלחו. אכן קשה לבעל ה"ג שפרש דפריעה לא
נאמרה לאברהם עכ"ל. נראה שלא הי' לפניו גרסאנו ביכמות ע"א ע"כ:
אריא"ר לא נחנה פריעת מילה לא"א. וקושי' ממדרש שם"ל שאברהם פרע
ישמעאל וגם עצמו הוי פרע אם מצא פריעה, כבר ישבה רשב"א ביכמות,
דאע"ג דא"א לא נצטווה על הפריעה מ"מ קיים כל החזרה עד שלא נחנה
כדאי' סוף קדושין. וראיתי ברקאנטי קושי' אחרת על יראים האיך חשב
לקטיעא בר שלום לגר גמור, הא קי"ל מל ולא טבל אינו גר ול"ל דטבל קודם,
דהא בעינן טבילה באחרונה? ולק"מ דיראים ברמב"ן ס"ל כדעבד מהני

טבילה קודם מילה. א"כ לרשכ"א ויראים בגדול א"צ לפרוע. מיהו מהרש"ל
 ביש"ש ליכמות כ' דדן זה דרא"ם אינו, שהתוס' ביכמות ע"א ע"ב ד"ה לא
 נתנה פריעה לא"א כתבו „ומ"ט אברהם פרע מילחו אע"ג דלא נצטוו דהרי
 קיים אפי' ערוב חבשילין" הלכך אף בגדול צריך לפרוע עכ"ל ולדירי מהא
 לא תידוק מירי, דכונת תוס' דאברהם פרע מילת ישמעאל וכניו ובכל איש
 שמצא פריעה, וכ"כ תוס' בפרושם על התורה הנקרא דעת זקנים, שהקשה
 שם ר"ת על רש"י בחומש שהביא המדרש אברהם לא היה צריך לפרוע להבי
 לא נכתב א"ת אלא בישמעאל שהוצרך לפריעה, וקשה הא אמר ביכמות ל"ג
 פריעה לא"א? ותרץ ר"ת דמ"ט קיים כל התורה כולה ולהבי קיימה בישמעאל.
 הרי חזינו שתוס' לא חלקו אמרש אלא פרושי קמפרשי לעשותו תואמים עם
 הגמ' וכ"כ הרשכ"א ביכמות. מיהו עדיין לא הונח, אם גדולים אינם צריכין
 פריעה, מאי קאמר הש"ס ביכמות דשוב מל קאי על הפריעה ושם בגדולים
 משתעי, כדמוכח משקלא וטרי' דערל מקבל הזאה? וי"ל דעקר הקרא
 במילה ופריעה מיירי, שמל הילודים במדבר ולהבי צריך חרבות צורים,
 ופריעה למדנו מדברי שוב מל וקאי על הקטנים שימול ועשה בהם פריעה
 וגדולים לא הוצרך לפרוע. מיהו להדעות שמביאין תוס' שם שכאמת מלו
 עצמם במדבר אבל לא פרעו, וכחבו עוד דמ"ט כיון שנצטוו משה על הפריע'
 כערלים דמו, ושפיר דייק הש"ס דערל מקבל הזאה דעדיין היו ערלים מחסרון
 הפריעה עכ"ל לדעות אלה קשה מנ"ל דערל מקבל הזאה, דלמא הגדולים
 שטמאו עצמם במתים שלהם לא היו ערלים דממילא נפרעו, וקבלו הזאה
 בהיותם נמולים? ואפשר לחלק דמי שנמול ולא נפרע כישראל במדבר לדעות
 שהבאתי, עור הפריעה שלו מחקשה ונעשית עב דשליט בה אוירא ולא
 מחמער, אבל בגדול שלא נמול כלל כאברהם מסבך עצמו עור הפריעה
 לרכותו ולדקותו עם הערלה העליונה העבה והיו לבשר אחד וכשנחתכה הערלה
 אין כאן פריעה. אבל ממדרש שהבאתי דקאמר מי מלן משה מל אהרן פורע,
 משמע אפילו גדול צריך לפרעו, דרוחק לומר אהרן פורע על הקטנים קאי.
 ולכן נ' שאין לסמוך על העכ"ץ וגם בגדולים צריך לבדוק דלא כרירא שחחמער.
 (שוב מל, (יהושע ה'), וילפינן מיני' ביכמות ע"א ע"ב לציצין המעכבי' המילה
 (החזפין חז גונה ומכ"ש חז הקיפה של העטרה ז"ך סי' רס"ד ס"ק ט') ותח"ס
 דקאי לציצין המעכבין הפריעה דציצי עור הערלה דמעכבי' ילפינן דף ע"ב
 מהמול ימול, ואמרינן שבת קל"ג ע"ב דעל ציצין המעכבים חוזר בשבת אפילו
 אם פרש, דכלא פרש אפילו ציצין שאינם מעכבין מסיר, דחדא מצוה היא.
 ואשה מלה ולא הגוי. בע"ז כ"ז ס"ל רבי יוהנן מילה בנכרי פסולה מדכתיב
 המול ימול פרש"י קריכי' המל ימול, ומסיק הש"ס לרי"ו אשה כשרה למול,

דכמאן דמהילי דמי', ופרש הרי"ף בפראד"מ כמו ישראל ערל, כיון ד'ישראל'
הוא אפילו ערלים כמהולים דמי', והיינו כמתניח' ספ"ג דנדרים: הנודר מן
המולים מותר במולי אה"ע ואסור בערלי ישראל שאין הערלה קרויה אלא
לשמן שנ' כי כל הגוים ערלים. ומשמע מזה אפילו מומר לערלות מותר
למול, וכן סתם בה"ג ערל ישראל מותר למול וכ"כ חוס' ע"ז כ"ז דלמאן דיליף
מואחה א"כ תשמר, מומר לערלות בר שמירות ברית הוא, אלא שאין חפץ.
והא דאמרינן בגטין מומר לאו בר כתיבת תפלין, דכתיב וקשרתם וכתבתם, כל
שאינו בקשירה אינו בכתיבה, וזה מבטל מצות קשירה. ופרש לחם סתרים
דהבא לא כתיב ואחה את בריתי תשמר ותמול, כמו וקשרתם וכתבתם. וכ'
חוס' שם דלס"ד מהמול ימול בודאי מומר לערלות כשר דכמהול דמו. ואין
סתירה מט"ש חוס' ורא"ש בחולין ד' ע"ב דמי שאינו חושש בשחיטה פסול
לשחוט מ"ד וזכחת ואכלת למעט מי שאינו חושש בזביחה (ע"ף וטו"ז סי' ז'),
החם נמי כתיב וזכחת ואכלת בס מוך. והרמב"ם פ"ב דמילה סתם נמי ישראל
ערל מותר למול, משמע אפילו מומר לערלות, דויל בחר טעמא שכ' בפ"ט
דה"ל נדרים: נדר מן הערלים מותר בערלי ישראל, ומן המולים אסור בערלי
ישראל, שאין הערלה קרויה אלא ע"ש עכו"ם שנ' כי כל הגוים ערלים, ואין
כונתו של זה אלא למי שמצווה על המילה, ולא למי שאינו מצווה על
המילה. הרי להדיא דמומר לערלות בכלל מולים כיון שמצווה על המילה,
ומינה יליף הש"ס לענן מילה וכ"כ בסתם הרא"ש וסמ"ג וריר"ז*) והטור ערל
ישראל מותר למול. להכי תמיהני על ב"י ורמ"א שכ' בפשיטות בסימן רס"ד
בשם ר' מנוח מומר לערלות כעכו"ם ופסול למול. ולא הזכירו שרוב סנין ורוב
בני פלגין. הן אמת שרש"י בנדרים ובע"ז גבי מותר בערלי ישראל פרש שמחו
אחיו מ' מילה, ובגמ' גופא אמר איכא ביניהו שמאמ"מ ולא מלוהו, ולא קאמר
בסתם איכא ביניהו מומר לערלות. אבל אין מזה ראי' נגדנו, דבהו"א דלא
ידעינן דערל כמהול דמי, א"כ רבוחא קמ"ל, דאפילו ערל באונס פסול.
וגם אין ראי' נגדנו מט"ש הרמב"ם בפ' משניות בנדרים שאין הכונה במולים
אלא במאמין בכרית המילה ומי שאינו מאמין נקרא ערל, דהא חזינו
מחבורו שחזר מזה בוקנותו, ופרש כל מי שמצווה למול עצמו מקרי מול.
ושב מצאתי בשאלחות פ' וירא: ישראל שמת אחיו מ"מ ולא מהלוחו

(*) ל"ל לא כטור כמו שהגיה המחבר ז"ל בעלמו שהטור כ' ערל שמתו אחיו
מ"מ כשר למול משמע מומר לערלות פסול. (המגיה)

לדירי' משום דאיכא משפחה דרדפי דמי, כמהול דמי דחנן קונם שאיני נהנה לערלים סותר בערלי ישראל, משמע דמומר לא. ואח"כ מצאת בכנ"י דף מ"ח ע"ב שהרגיש בזה והביא ירושלמי (והוא נפ"ט דשנת) המול ימול מנן לישראל ערל שלא ימל עכ"ל, ואי איירי במאמ"מ, איכא סותר למתניתא דנדרים הנודר מן המולים אסור בערלי ישראל וכן להפך, אלא ע"כ מפרש כפרש"י דמתניתא מיירי בערל שמאמ"מ דכמהול דמי, אבל מומר לערלות פסול, ומכ"ש למ"ד ואחה את בריתי תשמר כיון שאינו שומר הברית ולא כחוס' עכ"ל כנ". ומצאתי גם בת"כ ויקרא גבי מכם להוציא המומרי, שהמומרי לא נקראו מקבלי ברית עי"ש. ואפשר דרבנן עשוהו כנכרי לאותו דבר כמו שעשו למחלל שנת בפרהסיא כגוי לענין שחיטה ולכל שאר דברים אף שנ"ל שמה"ת שחיטתו כשרה בעע"ג כשחושש בשחיטה ואין אוכל נבלות (עי' ת"ש י"ד ס"י ב' וטעם מגדי') וכן דעת רבנו אברהם בי"צ הכהן שכ' ביוצר לב"מ לבני פולין: לאחר שכחב אשה כשרה הוסיף המול ימול וערל וכותי וערבי, יכלא העם מהביא. והאי ערבי דקאמר הוא גוי טהול כדאי' ביכמות ע"ב. והאי כותי היינו נכרי (דכותי ממש כשר כדאי' בע"ז כ"ז) והאי ערל בישראל משתעי, וכיון דערל שמאמ"מ לכ"ע כשר, צ"ל דמיירי במומר לערלות וכמ"ש השאלחות.

ודע שהרמ"א כס"ר רס"ד מביא בשם ס"מ ק' לפסול אשה ממילה כרב בע"ז דף כ"ז. ותמיהני למה לא הביא חוס' בע"ז דפסקו כן. אולי סבר דדברי חוס' ר"י מקורביל אמרם, דבאמת כל חכמי צרפת ואשכנז וספרד ס"ל דאשה כשרה, וכן הראב"ן ביוצר לב"מ, וראב"י הכהן שר כוולת לבני פולין: אם אין איש זמן עובר, בנשים משוכחות תהי תחת גבר, תבורך מנשים אשת הכר. המול ימול ה"ג באיזהו סדורים. בראשית י"ז כ' המול ימול ודרשינן מיניה בע"ז כ"ז דמילה בנכרי פסול, ופרש"י קרי בי' המל ימול, מי שהוא מהול ימול אחרים וע"כ צריך להגיה ברש"י קרי בא המול ימול, כמו על כל מול בערלה, (יחזיק ט' כ"ד), דמול בעברי הוא בינוני פעול וכמו מהול בלשון חכמים. אבל הריטב"א בע"ז שפי' נמי כמו שאמרנו דקרי בי המול ימול, חמה על רש"י דגרס קרי בי' המל ימול, מי שהוא מהול ימול, וכ' זה אינו נכון דהק"ל לא משמע מהול אלא המוהל, אלא כך צ"ל לפי אותה הגרסא: המוהל יהא מהול עכ"ל ודגה לרש"י לא הי' גרסא זו שהרי פרש: מי שהוא מהול ימול אחרים, לכן טוב וישר להוסיף בתחלת דבריו וי"ז קרי בי' המול ימול. מיהו גם לפרוש חדש שכחב הריטב"א המוהל יהא מהול, יש מקום, דברנה ס"פ מ"ו המול ימול מכאן למהל שיהא מהול ופי' מ"כ קרי

ב' המל ימול. ואפשר מאן דגרס הכי ס"ל המל ימול חסר כ' ודרשין הקל,
 מי שרוצה למול אחרים, ימול, יהא נמול; אך לגרסת הריטב"א וכן באמת
 גם גרסת רש"י: המול ימול, מי שהוא טהול ימול אחרים, צ"ל המול
 מלא כתיב. (ילק"נ) אמת שבמ"ש פ' לך לך מצא בתקון א' ספק אם המול
 חסר או מלא. אך הוכיח עפ"י המסורה וכ"כ בעל ת"ס ומכל ס"מ שהמול
 מלא, לכן קיימתי הנוסח המול ימול. ספק ישנה, פ' אפילו נולד בה"ש
 שנמול לט' מספק אפ"ה ישנה להלכה שאין מלין אלא ביום; ישנה מלשון
 ישנה לשחיטה מחו"ס חולין כ"ט ע"ב, ישנה לשכירות מחו"ס קדושין מ"ח
 (יענ"ן) לפ"ז משמע דפייטן ס"ל כראב"ש יבמות ע"ב ע"כ דודאי מילה
 שלכ"ז נמול בלילה, ולא נהירא כמ"ש בפתיחה, אלא הפרוש ימול ביום ולא
 בלילה אפילו ספק ישנה, היינו ספק אם הוא יום ספק לילה, והוא בה"ש,
 דאין מלין בו, דמילה צ"ל בודאי יום אפילו באפוקי יומא דאכתי איכא
 חזקת יום, לא מהני ועמג"א סי' שמ"ב. בעירם, שם, דברים כ"ח מ"ח.
 הנה, ר"ל כאן כמו דור רביעי ישובו הנה, והורדתם אבי הנה. הכונה אפי'
 בעירם, שאין תפלין ציצת ומזוזה מסביבין אותנו, מצות מילה יש כאן,
 לכן יחבב אותה איש ישראל. (ילק"נ) ואפשר הכונה, דשאר מצות אסור
 לעשות בעירם דהיינו מחוסר בגדי' כדאית' פ"ב דחלה מ"ג מפני הברכה,
 ואין חלוק לרואה ערוה עצמו ובין ערות אחר, אבל מצוה זו חביבה אף
 שהנמול בעירם יכול לברך כמ"ש הרא"ש אף דאסור לקרות ק"ש נגד
 ערות קטן דלאו מחניך קדוש, אבל כאן דלחקוני מילה קאחי שפיר קרינן
 והי' מחניך קדוש. נער כמו וקור נחום וגו' (נראשית ח'). יפלא שחוק
 פינ' (מהליס קכ"ו). כנפצח נפעל עבר מגזרת יפצחו לפניכם רנה (ישעי' כ"ה),
 ע"מ לא נפתח אזור (ישעי' ה'), עקר הוראחו על פתיחת הפה וקרוב
 לשורש פצה, אשר פצו שפתי, הכונה רינתנו עתה כנפצח בלמנצח על
 השמינית כמ"ש דוד, וכדאי' מנחות מ"ג ע"ב כשנכנס דוד למרחץ וראה
 עצמו ערום אומר אוי לי שאעמד ערום בלא מצוה, כיון שנוכר במילה
 נחישכה דעתו, ולאחר שיצא מה"ס אמר שירה: למנצח על השמינית
 מזמור לדוד על המילה שנחנה בשמיני ע"כ. ולכאורה לא הי' צריך
 לפרש השמינית על המילה שנחנה בשמיני, דלעיל מיניה בגמרא אמר
 חביבין ישראל שסבבן הקב"ה בזי"ן מצות ב' תפלין ד' ציצית ומזוזה ועליהן
 אמר דוד שבע ביום הללתיך, א"כ שפיר אמר למנצח על השמינית
 מצוה שמינית שמצא שהיא המילה, ופרוש זה משמע בחוספתא סוף
 ברכות ובירושלמי שם, ומחוס' שבת ק"ל משמע דלא גרסו במנחות על
 המילה שנחנה בח'. וכן בילקוט תהלים וי"ו דרשו חרי אגוראי למנצח

על השמינית, כ"נ נצטוו על ז' מצות והמילה מצוה שמינית. וכן
 בזולת לשבת כ"ט לבני פולין שחבר ראב"י הכהן: "הן שבע מצות נצטוו
 המורים, ושמינית לאב המון אבי העברים." ונרא' דגמרא לא הוצרך
 לפרש כאן השמינית על המילה שנחנה בשמיני, אלא מייתי אנב אורחא
 בשיגרא דלישנא דרשה דאחאמר' בגטין נ"ז ע"כ כי עליך הרגנו כל היום,
 אריב"ל זה המילה שנחנה בשמיני ופרשתי לעיל דף 82 ועוד במגילה יז
 מה ראו לומר ברכת רפואה בשמינית אר"א מחוך שנחנה המילה
 בשמיני שהיא צריכה רפואה, וכירושלמי ספ"ז דיומא מפני מה כה"ג
 משמש כח"ת כלים כנגד המילה שהיא בחי"ת ע"ש בריתי היחה
 אתו החיים והשלום. ולהכי י"ל אף שהמאמר "המילה שנחנה בשמיני"
 אין צורך לש"ס דמנחות להביא, מייתי הכא כדי שלא לשכוח הדרשות
 החלויות בו, וכך גם סדר תנא דמתניתי' דמייתי אנב אורחא מה שנשנית
 הרבה פעמים עי' חוס' שבת צ"ט ע"א. ומ"ש הש"ס: כיון שנזכר במילה
 נחישבה דעתו, אע"ג דאיכא מ"ד פ"ק דסוטה דרוד נולד מהול; מ"מ
 היו מטיפין ממנו דם ברית. ואפשר לכך אמר שש אנכי על אמרתך
 (שנדרש על המילה בשבת ק"ל) כמוצא שלל רב, היינו בלי טרח ויגיעה
 ובלי צער מ' מכה היחה לו הכרית. בנפצח לא מצינו בלשון מקרא
 עבר ועתיד עם כף הדמיון או הזמן, אלא באמצעות מלת אשר:
 כאשר פתר לנו כן היה, ולא כפתר. אבל הפייטנים כולם השחמשו בלשון
 זה כמ"ש לעיל דף 90 לענין עתיד, וכן כהודעת לענין מקדם, הקשב בויעתר
 יצחק (יולד ליום ז' דר"ה) וכן שר פייטן רידן בסליחה: ואני עבדך, כהבטחת
 לזקנינו. רחש (מהלל מ"ה); שש שס קי"ט. בשבת ק"ל אי': מילה שקבלו
 ישראל בשמחה שנא' שש אנכי על אמרתך פרש"י משמע אמירה יחידה
 שקדמה לשאר אמירת והיא מצות מילה, דכל שאר מצות אינן מוכיחות
 כל שעה כגון ציצית תפלין דאינן כשהוא ערום, אבל זו מעידה לעולם
 כדאי' במנחות כמ"ש בסמוך. כונחו דודאי מאמירה לחודא ליכא למידק
 דקאי על המילה, דלמא קאי על מצות פו"ר ואבמ"ה דקדמי למילה וכחיב
 נמי אמירה גביהו: ויאמר להם אלקים (נראשית ט') אבל כיון שראינו
 ששאר מצות אינן שמחה חדירה, ובמילה שמח דוד להיוחה דבקה
 וחדירה, לכן מסתבר דשש אנכי קאי עלה, וכן דעת חוס' בשבת ק"ל
 כיון דמצינו שאמר למנצח על המילה מסתבר שגם קרא שש אנכי קאי
 עלה. ואפשר שרש"י ר"ל "אמירה יחידה שקדמה לשאר אמירות"
 צווי ראשון לאברהם ולזרעו, שלא נאמרה לב"נ כדאי'
 סנהדרין נ"ט ע"ב מעיקרא לאברהם דקמזרזר לי' רחמנא אתה וזרעך, אינש

אחרת לא (ילק"נ). ולולי דבריהם הייתי אומר דמילה נקראת אמרתך, דבילקוט זאת הברכה: כי שמרו אמרתך, במדבר, ובריתך ינצרו במצרים. ופרש ז"ר דישראל במצרים לא מלו עצמם וגם במדבר, אבל שנט לי מלו עצמם במדבר ובמצרים, א"כ ידענו שש"ש אנכי על אמרתך קאי על המילה. וגם אנכי שש על אמרתי שמצאתי כן עתה בריקאנטי סימן תקצ"ה וז"ל: כ' רב שרירא גאון וכן השיב רבנו יצחק ב"ר יהודה קטן שחל שמיני שלו בט' באב אין מלך אוהו עד המנחה משום שאומרים קינות וחנו' שש אנכי על אמרתך זו ברית המילה כד' כי שמרו אמרתך ובריתך ינצרו, מה להלן ברית אף כאן ברית עכ"ל. ובני הב"ח מו"ה אבי עזרי וזל"ג נר"ו כ' לבאר מלת אמרתך על המילה עפ"י מ"ש רש"י כפ' כי חבא את ה' האמרת, וה' האמירך, לשון הפרשה והכדלה, הבדלתך והפרשתיך מעמי הארץ, ומצאתי עד שהוא לשון חפארת, יתאמרו כל פועלי און (מהל"ס ל"ד). והחכם רי"ה כ' שזה גליון ופרוש אחר. ולי נראה דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, דהערוך הביא בשם רב האי גאון: על הגם ועל האימרא (שנת ק"ה) הוא ציור וסימן שמציירין בבגד כשהוא אורגו וכן פרש את ה' האמרת עשוני בני חטיבה א' בעולם (תניגה ה') היינו ציור א' בעולם, דבר הנכר שאין כמותו ע"כ. א"כ נקרא אימרא או אמרה דבר המפרש ומבדיל שאין כמותו ואין להחליפו בשאר דברים. ונראה שזה דוקא בדבר המובדל לגאון ולתפארת, לא על דבר שהבדילו ה' לרעה, דכלשון ערבי נקרא amira החנשאות לראש, לשר לפקיד, לנזיר אחיו ומצאנו גם בלה"ק דוגמתו שענף בראש האילן נקרא כן כד' ישעיה י"ז שנים ושלשה גרגרים בראש אמיר, ופרש ראב"ע שהוא המוכחר והמשוכח שבזית. ומה הענין יתאמרו (ויך חזיונעהאענד פרייזען) כל פועלי און. ואם יש דבר המבדיל האיש הישראלי לתפארתו לבלתי החליפו בשאר בני אדם, אין ספק שהיא המילה, והיא נקראת אמרה, פי' סימן המבדיל לתפארת עם סגולה משאר העמים. וא"כ מ"ש רש"י שהוא לשון הכדלה ולשון תפארת דבר א' הוא. גם אפרש דשש אנכי על אמרתך קאי על המילה, מטעם דסמך לי' שבע ביום הללחך, ודרשין מיניה ז' מצות מסבכות את ישראל כדלעיל וכיין שנכנס דוד בבית המרחץ חסרו לו אלה ולא מצא אלא המילה, לכן הקדים דוד שש אנכי על אמרתך שהיא המילה שלא תעובני אפילו רגע ומלבד זאת שבע ביום וגו'.

רחמים. עתה מתפלל הפייטן על העתיד לעדתך כמ"ש במהרי"ל

ורמ"א מהדרין אהר מנין בכרית ובסעודה דאי' כפרר"א אין שום עריות

שנחן הקב"ה מצוה לישראל אלא בעשרה וכאן נמי יעידו עדה על האב שהכנים בנו תחת כנפי שכינה. וגם כסליחה ואני עבדך אמר פייטן דידן: כבודך בין ערחנו כהבטחת אלהים נצב בע"א. לה' הישועה (מהלים ג'). חביבים שנקראו בנים, (דברים י"ד). גלות מים (יהושע ט"ו), ונקראו מעינות גולות ע"ש שמחגלגלן ע"פ השדה, ומ"ש אח"כ ישועה ממעינים, פרושא דגולות הוא. ואפשר שכיון למ"ש תמורה י"ו שגולות מים הם רוי התורה (ולריך לגרוס שם מי שרזי העליונים והתחתונים גלוים כמ"ש בילקוט) ישועה, (ישעיה י"ב). יוניד, ישראל נמשלו ליונים, יונחי בחגוי סלע, שיר ב', ועי' רש"י שיר ד'; שבת מ"ט וק"ל, ברכות נ"ג, מ' רבה דף ח' ע"ב: מה יונה משעה שמכירה בן זוגה אינה ממירה אותו באחר כך ישראל משעה שהבירו הקב"ה לא המירוהו באחר ועוד דמיונות רבים שם בין ישראל ליונה. ודע כי רגיל על לשון הפייטן ראב"י מכונה לדמות ישראל ליונה שגם כ"י שלו על גורת חתק"ו שהבאתי בפתיחה מסיים: יה"ר שיכמרו רחמי השם על ישראל שנמשלו ליונה דכתיב עיניך יונים, שיר א' ט"ז, מה היונה הזו שכל עופות כשהן נשהטין מפרכסין אכל היונה אינה כן אלא פושטת צוורה ואינה מפרכסת (כך ל"ל במדרש) כך אין אדם נותן נפשו על הקב"ה אלא ישראל בלכד שנא' כי עליך הרגנו כל היום עכ"ל. ואפשר שרמזו כמ"ש בשמחה שלמה ישמחו יוניד על אב ואם החינוק ששמחים ביום ח' כדאי' בהמפלת דף ל"ב מפני מה אמרה תורה מילה בח' וכו'. בחתונים לדעת רד"ק וראב"ע עקר מלת חתן התחדש בשמחה, לכן נקרא הבן הנמול חתן, ונושא אשה חתן וכן המסיים והמתחיל התורה, וזהו ישמחו בחתונים ע"ד בשם שנכנס לברית, כן יכנס לתורה ולחופה ולמע"ט, שיזכו לראות חתונתו. וכרבה קהלת עת ללדת אבוי דינוקא משקי להון חמר עחיק ואמר אנא רחיק במארי דשמי' אנא משקי לכו במשחות' (נחתונתו) ענו כולם בשם שהבנסתו לברית כ"י לתול"ח. ואפשר שר"ק בשמחה שלמה ישמחו בחתונים, דוקא ביום חתונתו שמתחם שלמה, משא"כ היום דאיכא צערא לינוקא כדאי' כתובות ח' ע"א דלא מברכין בברית: שה שמחה במעוננו, אלא בנשואין. מיהו הסעודה ודאי מצוה רבה ונלמד מאברהם שעשה משחה ביום הגמל ביום חית כשמל כמ"ש רש"י וחוס' שבת ק"ל; וכן בב"ק פ' ע"ב דרב אקלע לשבוע הבן (לסעודת הברית) ערש"י. ורב לא מתהני מסעודת הרשות כדאי' חולין צ"ה ע"ב. ועי' סנהדרין ל"ב ע"ב קול רחיים שבוע הבן, אור הנר משחה שם. וע"ז אמר רשב"ג כל מצוה וכו' עדיין עושין המילה בשמחה ופרש"י שעושין משחה, שבת ק"ל. וכן במדרש אספו לי חסידי כורתי

בריתי עלי זבח, (מהלים כ'), ברית זו המילה (מנהיג). ובפדר"א חייב אדם לעשות משחה כיום שזכה למול בנו כאברהם שנאמר ויעש אברהם משחה וגו'. וכתחומא תוריע בא וראה כמה ישראל מחבבין המצות, מציאין הוצאות כדי לשמוח בהן. אמר הקב"ה אחם משמרים המצות ומשמחין בהן, אני מוסיף לכם שמחה שנא' ויספו ענוים בה' שמחה, (ישעיה כ"ט). ועי' בשוחר טוב (מהלים קי"ג) ועי' פסחים קי"ג סוף ע"ב מגורה לשמים מי שאינו מיסב בסעודת מילה אם אנשים הגונים שם. דשנים (מהלים ל"ג); כשתילי זיתים (מהלים קכ"ח). יקוון, יקבצו, מלשון יקוו המים (נחמ"א וירמ' ג', י"ז) ונקוו אלי כל הגוים, ואי' במדרש בזכות המילה עחידים להגאל ולירש הארץ כדלעיל דף 84 חרב (ישע' ס') והגוים חרב יחרבו. ועד לבניך פרוש זמן לבניך העת שהבטחת שיעידו באיים וכו'. והוא מגורת המועד אשר יעדרו (שמואל ב', כ'), ובא כאן וילי חמורת יוד כפרש"י בחוקת ואת יהב כמו ואת יהב כמ"ש מן יעד ועד, כן מן יהב והב כלומר את אשר יהב להם עכ"ל. וכן מצינו בשם ולד. וכפי הכונה כאן הוא צווי, א"כ הי' ראוי להיות נעד או עד או נעד כמו יצק בו מים, (יחזקאל כ"ד); צק מים (מלכים ב', ד'). לכן נ' שהוא פיעל וראוי הצווי לנקד נעד, אבל כאן נח חמורת דגש כמו: מִסְעָף פֶּאֶרָה במערצה, למתקב גוי (ישע' י"ד, ומ"ט); מצעק אבי (מלכים ב', ב'); דעכו כאש קוצים (מהלים קי"ח). ואף ישכמקרא אינו בא שרש יעד כפיעל בלשון חכמים מצינו: דאי בעי מיעד, הרי את מיוערת קרושין ז' וי"ב. גם מצינו באבות א' השם: בית נעד לחכמים, וענינו נמי מזומן, ואפשר שצ"ל כאן נעד ופרושו הדבר מזומן, אבל לא רציני לשנות מנקוד הסדורים. ויחוו ע"ש יחוו דעת (מהלים י"ט) שהוא לשון הגדה, הוי"ו בחירק כמו ויעידהו לאמר (מלכים א', כ"א); ויהי אלקי' עמד דיתרו. כל הרשעים כאין. חפלה היא: זמן לבניך העת אשר יעידו באיים כל הרשעים כאין וגו' (ישע' מ'). ואמר הפייטן נחשבו אמת שיכוא הזמן שנחשבו כבהמות ונדמו כן בעיניכם עש"ה תהלים מ"ט נמשל כבהמות נדמו, ופרושו נמשלו כבהמות בחייהם ונדמו לשון כריחה לאחר מיתה. ומ"ש בסדורים נדמינו הוא ט"ס דאין שייך לשון מדברים בעדם, ואין נאמר אנחנו נדמינו שנקלל אותנו בעצמנו? מיהו אפשר שהגרסא כבהמה נטמו בעיניכם בטי"ח מלשון מדוע נחשבנו כבהמה נטמינו בעיניכם (חייז י"ח) שהוא ענין טמטום. הלב ושם הוא בלשון שאלה למדברים בעדם, אבל כאן א"א לגרום נטמינו דלמה נעשו עצמנו כבהמה, ומאי בעיניכם? ודע שהשרש טמה לא מצאנו רק באיוב כמ"ש ובויקרא י"א מ"ג. אבל בלשון חכמים מצינו ממנו שמות ופעלים עי' ערוך טם

באור

ומזה הלשון יורד לטמיון מקום סחום שלא יעלה עוד, ונקרא כן גם בית האוצר מפני שהוא בעומק וסחום ולא כבעל מערכי הלשון. נחונים תחת כפות רגליכם עש"ה מלאכי ג' אפר תחת כפות. נטולי פקם, הפרח בראש קשואין הנופל בשעת גמר הפרי נקרא פקם כדאי' בב"מ פ"ח ע"ב משינטל פקם שלהם, והוא משל לערלה העומדת להנטל, והמולים נקראו: נטולי פקם (ילק"נ) עבור אתם ובניכם ולקחתי אתכם וגו' בשוחר טוב למנצח על השמינית, המצות שאנו עוסקים כעה"ז אינן כראוי ואין מדקדק בו כאו"א, על מה הקב"ה מעמיד אותנו ומאריך עולמו, מוחזק בדינו על מצות מילה והבל פיהם של חשב"ר. ועמ"ש למעלה שגם הגליות אינן מתכנסות אלא בשביל המילה. וזהו עבור אתם ובניכם ולקחתי אתכם יחזקאל ל"ו. לבבכם אמול מערלחכם ע"ש ומל ה' אלקיך את לבבך, (דברים ל'). ומצינו ערלה בלב: ומלחם את ערלת לבבכם (שם י"ד) את רוחי אתן (יחזקאל כ' ול"ז). אכול ושבע, (יחזקאל כ'). מסיים בזה, כרי שחיה שירתו מעין החתימה. וכן עשו פייטני הקרובות.

הרחמן הוא אשר חנן, מחברו אפרים ב"ר יעקב חתום בראשי הבתים. לאחר ז' הרחמן שאומרים כ"א וב"פ, יסד עוד וי"ו וכן עשה הפייטן של הרחמן לבני פולין שהם י"ג כנגד י"ג בריתות שנברחו על המילה. אשר חנן עש"ה הילדים אשר חנן א' (נראשית ל"ג), ובשלוש יבא ע"מ ויהי אלהיו, (שמות י"ח, ד"ה נ' ל"ו). ויקרא שמו בישראל (רות ד'), שיהא איש מהולל בעמו. פקד ברחמים, מצינו גם פקידה לרעה, פוקד עון אבות. ברחמים, ד"ג מדות של רחמים נחעוררו ע"י י"ג בריתות שנברחו על המילה, ששקולה כנגד כל התורה הנדרשת ב"ג מדות (מלחמי). להבינו בדת כמו ויבינו במקרא, בינוחי בספרי' עזרא ודניאל. חפומים אינו לשון מקרא אלא לשון פייטנים כמ"ש ר' שמעון הגדול בקרובות לשבועות: פתח דכריך הכינם בחכומים, ובזולת לשבת כ"מ: צוני בדת חכומי, ואין פרושו חכמים, אלא תואר הוא לחוקי אלקי' ומשפטי תורה המחכימת פתי. ובהיות שהפעל היוצא משרש זה כלה"ק בא כפיעל: וקניו יחכם, תחכמי מצותיך, (מהליס ק"ה, קי"ט), יסדו גם הפייטנים גם תואר בלשון כבד. יבלה בטוב (מיוז כ"א). | יחיהו ע"ש בדמ"ך ח"י. צדק לרגליו יקראוהו, (ישעי' מ"א), וקאי על אברהם שנא' אצלו לעשות צדקה ומשפט (נראש' י"ח). ונחמת ציון יראהו, כי ציון כמשפט תפדה ושבי' בצדקה. ואת עמו בשלום כך צ"ל, עש"ה יכרך את עמו בשלום; ואת עמו פרושו עם עמו (ילק"נ) ויעורר חסדיו, מצינו עוררה גבורתך (מהליס פ'); שנאה תעורר (משלי י"ד); אהבה תעורר, (שיר ה'), וממילא גם בחסד שייך לשון זה. החתן

ובעל בריתו, החתן הוא הנמול ובעל בריתו הסנדק, והקדומו לאביו ולאמו ולמחול, כי מצותו גדולה ומוקדם נמי לקריאת התורה, וכ"כ הרמ"א סי' רס"ד סתם בעל ברית נקרא הסנדק. מיהו ודאי גם המוהל נקרא לפעמים כך כמ"ש ב"י בא"ח סי' תקנ"ט ועמג"א סי' רפ"ב. מ"ט כאן אא"ל שקאי על המוהל, דהרי הוא עצמו המכרך? ולבני פולין שמכרכין הסל בשר הערלה כמ"ש להלן, כאמת תקנו שיתן הכוס לאחר כמ"ש בסדורים ישנים. מיהו אפשר דהרחמן יכרך החתן ובעל בריתו דלקמן, קאי אמוהל, וא"כ צריך אחר לכרך הרחמן דלקמן, דבספר מעשה רוקח דף א' ע"ב העיד רבנו אברהם שאביו הרמב"ם כעס על חתן שברך ו' ברכות, לפי שהם ברכות לו, ואין ראוי שיכרך אדם לעצמו (נפרהס"א כ"ל). ובשותר טוב תהלים ל"ה החזק מן וצנה וגו' כל עצמותי תאמרנה וגו' ככל איברי אני עושה מצות, בירכי אני עושה סנדקות לילדים הנמולים. גם בחי"ע: גם בני מנר בן מנשה יולדו על ברכי יוסף: כך אחילדו גורין יוסף פי' המפרש יוסף הי' הסנדק. ובמדרש הקב"ה נעשה שושבין לא"א שנא' וכת עמו. ומלאך גבריאל לריב"א כה"ג (יענ"ן). ובמהר"ל רגלי הסנדק דומין למזבח קטורת וכאלו מקטיר קטרת. ומה"ט אין נוחנין לא' שני תנוקות של איש א' כמו דאמרינן גבי קטרת חדשים לקטרת והגאון מוילנא זצ"ל הקשה דא"כ של כ' אנשים נמי לא? אלא עקר התקנה עפ"י צואת רי"ח סימן מ': לא יעשה חברו סנדק לשני בניו אא"כ מת האחד. מיהו העולם נוהרים גם מתח לא' סנדקות בשני, אף אם מת האחד. וכן נוהרים מאד שלא יקחו לשושבנים בנשואין שניים שושבניהם בנשואים הראשונים. ובנוכ"י סימן פ"ו חרץ דעיקר הטעם דקפדינן בסנדק באדם א' דרומה למ"ש בערוכין ס"ג הנותן מתנותיו לכהן א' מביא רעה לעולם וכו' נמצא שגם האדם בשלו ראוי שלא ליחן הבל לאחד, וכל זה באחד, אבל בעל ברית אחר יכול גם הוא לכבד לכל מי שירצה. מיהו הקשה אעיקרא דמלתא מנ"ל למהר"ל לדמות רגלי הסנדק למזבח קטרת, יותר דומה למזבח החיצון ודם ברית לדם הקרבן? וכ' שיצא לו ממדרש פ' לך לך בשעה שמל אברהם ילידי ביתו העמידו גבעות הערלות חרחה עליהם השמש והחליעו ועלה ריחם לפני הקב"ה כקטרת. ול"נ טעם אחר, שהעכ"ץ כ' עוד: "הסנדק מוציא הוצאות ונוחן דורן לנמול כמו שנתן הקב"ה לאברהם כשםל ארץ ישראל" ובכ"ס הסנדק עושה הסעודה או מקצתה, ואפי"כ אינו חסר מאומה, ושפיר דומה למזבח הקטרת דאמרינן סוף חגיגה פושעי ישראל אין אור של גיהנם שולט בהם ק"ו ממזבח הזהב, שהי' עליו רק כעובי דינר זהב ואין האש מחסר אוחו,

מב"ש אלה שמלאים מצות כרמון. ובכו"פ סי' מ"ג הקשה למה מדרמה למזבח הזהב שלא הי' עליו גחלים אלא מחתה א' בכקר ובערב, ולא למזבח נחשת שהי' ג"כ עובי דינר נחשת ואש ח מיד חוקד בו ח"פ שנים עד שלמה? ולי לק"מ לפמ"ש רש"י סוף תצוה, למזבח נחשת לא הי' גג כלל רק עפר בראשו כדמשמע בקרא (מיהו נתחומא סוף תרומה משמע שהיה לו גג; ואפשר אחר מעשה קרח עשו למעלה רקועי פחים לפוי) וע"כ נלמד שהקרבן קטרת אינו מחסר למזבח כלום, ולזה דמו הסנדק למזבח קטרת. ועוד, "דבל הקרבנות אפילו שלמים כאין לכפר על עכרות", כראי' בתנחומא סוף תצוה, אבל הקטרת אינה באה על חטא אלא על שמחה הוי אומר שמן וקטרת ישמחו לכי. וכן מילה אינה באה לכפרה אלא לשמחה שנא' שש אנבי ומגלה ט"ז וששון זו מילה, מיהו עקר המאמר של תנחומא מחגגד לש"ס יומא דף ל"ו ולח"כ הביאו רש"י ר"פ ויקרא שעולה מרצה על עשה ועל לאו הנחק לעשה (ובכלל זה נמי הרהור עברה כדיליף בריש צו מקרא והעולה על רוחכם ומאיוכ והעלה עולות אולי חטאו וגו' בלככם, ואפשר דש"ס וח"כ לא נקטו הרהור משום שזה בכלל לאו לא חתורו אחרי עיניכם שאין לוקין וכל לאו שאין לוקין נכלל בכלל לאו הנחק לעשה דמכפר עולה (ולא כחוס' ביומא ס), והתנחומא אמר שם כל הקרבנות לצרכיהם של ישראל החטאת והאשם על הטא (כרת) והעולה על הרהור הלב והשלמים לכפר על מצות העשה? ועוד מ"ש שלמים לכפר, הרי בכור ומעשר מי שיש לו מקריב ומי שאין לו אינו מקריב ומה שייד לכפר? ומ"ש תנחומא קטרת אינה לכפר צ"ל על עברת יחיד ליחיד אבל על הכלל מכפר כענין שנא' ויחן את הקטרת ויכפר על העם וביומא מ"ד דרשו שמכפר על לשון הרע יבא דבר שכחשאי ויכפר על מעשה חשאי. והשתא דאחינא להכי יש לפרש בפשוט מה שהמשיל המילה לקטרת שמתקנת ערלת הפה דאי' כפדר"א ד' ערלות הן, ערלת בשר וערלת פה שנא' הן אני ערל שפתיים, ערלת הלב ומלחם את ערלת לב, ערלת און שנא' ירמי' וי"ז ערלה אונם (אטומה). והמילה נמי באה לטהר הפה מלה"ר, שאמרו חז"ל למנצח על השמינית דוד אמרו על המילה והוא מזמור י"ב לדעת מהרש"ל, שבת ק"ל, וכל המזמור הזה על שפת חלקות ורכילות נאמר, ואמרו שם במדרש אתם מקיימין מצות ברית מילה מי בכם מקיים מצות ברית הלשון כחקונו? וכיון שמילה חכליחה לחקן חטא לה"ר, א"כ גם היא עושה מעשה קטרת שמכפר על מעשה חשאי ושפיר דמי' לקטרת. אבל בכרכת הזבח מנחות מ"ג כ' למנצח כגנינות על השמינית, והוא מזמור וי"ז נדרש על המילה, וכן הוא

בשחר טוב, והביא ראי' מפייטן יוצר לשבת ברית מילה לאשכנזים, שדראבין שר: „פץ אין פתיל ולא ראשי מוכלל, (פרוטו דוד אמר כשה' נמרחן אין כאן לילית ומפילין) חננו ה' כי אומלל" והוא במזמור וי"ו, ואמרו במדרש כי אומלל אני מן המצות. וכ' עוד שמה שאומרים קצת מזמור י"ב טעות הוא בידם. ואני אומר: אלה ואלה דברי אלקי חיים, דודאי אם הפרוש במזמור וי"ו על השמינית על המילה, גם במזמור י"ב פרושא הכי, ולא מצינו בתנ"ך לבר מהנך חרתי לשון: „על השמינית" דמ"ש בדה"א ט"ו, כ"א „בכנורות על השמינית לנצח" פרש"י אותו כלי שיר שמנגנין עליו המזמורים „למנצח על השמינית". דע להרב המורה נתן כ' טעמים למצות מילה א) להחליש כח התאוה, והאלבילה מוסיף כי אות וסימן כזה במקום התאוה מתפעל מאד באדם ומזכירהו תמיד יוצרו שחתמו באות ברית קדש וצונו קדושים תהיו; ב) להחזיק הברית והאהבה בין המאמינים, שכל מי שאינו מהם לא יתנבל לעשות אות הזה שהוא ענין קשה מאד. וידוע רוב האהבה והעזר הנמצא בין אנשים שכולם חתומים באות אחת שהוא על צורת הברית. וכן אמרו זאת בריתי אשר תשמרו בני וביניכם ובין זרעך אחריתך, היינו גם בין זרעך יהי' עי"כ ברית האחוה האהבה והאחדות. והנה בענין השני מפעלות המילה אהבת רעים, היה דוד אחד בעמו, כי הלך במישור ובתמים אף נגד שונאי נפשו נשא עון ועבר על פשע (וכבר אמרו נשנת כ"ו אורי' מורד במלכות ולא הי' יכול למחול), אבל בענין הראשון להתגבר על תאוותו חטא לפי שעה ושב בתשובה שלמה וזה ענין לך לדרך חטאתי וזרע בעיניך עשיתי (תהלים כ"א) וזה חטא בגופו בעצמותיו ונפשו. לכן חמצא במזמור נ"א ובמזמור ו' ענינים דומים, שבשניהן בקש רפואה לעצמותיו ולנפשו ע"י חנינת האל, ואמר למנצח על המילה (שנתנה נח' במזמור וי"ו) ה' אל באפך תוכיחני וגו' כי נטה מחכלית מצוה זו רפאני כי נבהלו עצמי ונפשי. אבל במזמור י"ב על השמינית מדבר מכונה אחרת שיש במילה שנחנה בשמינית להחזיק אהבת ואמונת רעים כאשר יאות לאנשי ברית ואות א', וזה לא חטא דוד, אבל רבים מיודעי חטאו כגדו בחך ורמי' ושפת חלקות. ובהיות זך פעלו בדבר זה, אמר הושיעה ה' כי פסו אמונים מב"א. והוציא עצמו מן הכלל הזה, כי אמון כו ולא בהם. המסקין ע"ד לה"ק נקודו מקפים כמ"ש תהלים ק"ט ראש מס"ב. אבל בש"ס מצינו מסובך כו"ו ש"מ שהנקוד בקבוץ. תתנתו כמו שיר ג', בני בנים ויש תקוה ירמיה ל"א. אימתו (כמ"ס שהגליות מתכנסות בזכות המילה) בדגש המ"ס. וכן הקליר בסוף תפלות הטל אימה אשר הסעת. ואמר

שם ר"ה: טעם אימה כמו אומה אלא שנחוסף בו יו"ד ע"ד ארמי, ולדבי צריך דגש במ"ם והיו"ד שרוקה. ואני אומר אי משום הא לא ארי', דיש לכתוב איומה במלאפוס, דבלשון ארמי פעמים רבות בשמות בא נח חמורת דגש ככפולים. שמשרש דקק נאמר דיוקא ומחני' קמ"ל שבת ל"ז ע"כ וכן דוקא ודייקא וכן בא פעל תדקנה ככולם הגח חמורת דגש וכן נחלקת החיומת סוכה ל"ב פרש רב האי גאון מן חם. וכן כשרש עלל כלשון ארמי חמצא עפ"י הרוב נח חמורת דגש כמו באדין עליון חרטמא (דכיל ד', ד'), ויותר ויותר בארמי של חרגומים. אבל חמה אני על ר"ה וכי לא ידע כי אין מילה זו מן אומה, אלא מן אימה כנדגלות שיר ו', ששרשו איום וטעמו נורא, והוא תאר לישראל כמ"ש רש"י שברך ה' את ישראל שיהי' אימתו על כל רואיו כמפני מחנה גדול וע' ברכה פ' במדבר פ' ב'. ואף בזמן הגלות אמר אחשורוש מסתפינא מאלההון דלמא עבוד בהאי גברא וכו' כדאי' במגלה ובגטין נ"ו בעי לכפורי יד' בהאי גברא, ובע"ז דף יו"ד ע"כ דלא יכלתו. וכיון שהקב"ה עצמו קורא לנו שם זה: אימה כנדגלות כמ"ש רש"י בשיר ו', להכי לא נמנעו הפייטנים להשתמש בשם גאות הזה כמו בשם ישראל אעפ"י שהוא חאר לעליונים. וכ"כ במהרי"ל הל' ר"ה. קהליו יקבץ כחמלתו (ישעיה ס"ג). גדולתו מלא וי"ז (חסתר א'), ובמסורה לית ומלא. אבל על בהראחו נמסר לית וחסר. החתן ובעל בריחו, אע"ג שיחד להם ברכה לעיל חור וכוללם. אברהם בכל, יצחק מכל, יעקב כל, כך אמרין בכ"כ דף י"ז. אברהם נחברך בכל שנ' וה' ברך א"א בכל, וביצחק כתב ואכל מכל, ויעקב אמר: יש לי כל. ואין נ' בגרסת הספרים: אברהם יצחק ויעקב בכל מכל כל, דאע"ג דמצינו שהושו אבות אהרדי כמ"ש רמב"ן בחדושי לב"ב דף פ"א וריטב"א מכות י"ט, מ"ם לא ניחא לומר על שלשתן שנחברכו בכל מכל כל, כיון דפליגי חנאי בכ"ב י"ז ע"כ. אי פרושא דברך את אברהם בכל שהי' לו, או לא הי' לו בת, או הי' לו ובכל שמה. מגדיל ובימים שאומרים מוסף כגון בשבת: מגדול ככתוב בשמואל כ"ב ולא מגדיל ככתוב בתהלים י"ח. וראיתי טעם נכון בשם בעל מרכה"ם שהי' מנהג ישראל לקרות בשבוי"ט בנביאים אשר על כן מפטיר בנביא ולא בכתובים, לכן נהגו לומר בשבת מגדול בחירק ככתוב בשמואל להורות שמצות היום בנביאים ע"כ. ונ"ל דהכי פרושו דמצד הדין אסור לקרות בכתובים בשבת משום כטול בהמ"ד כמ"ש רש"י ריש כל כתבי שהיו דורשין בשבת אסור והיתר, ואי הוי מותר להם לקרות כתובים דמשכי ליבא אחי לאמנעי לשמע הדרשה. והדרשה בשבת עדיין היתה בימי

הראבי"ה (נפטר ה' אלפים כ"ד) עיין מהר"ל ס"ה שבת ורוקח סי' נ"ה ת"ו. —

הרחמן לבני פולין חברו רבנו אברהם ב"ר יצחק דבהן. ולחנכו בפעל לשון משנה ומחנכים אותם יומא פ"ת ובקרא רק בקל. וְהִלָּאָה יִרְצָה דְּמוֹ, תוך ח' לא תצריך להטיף דם בחי"ה. ואפשר שכיון למ"ש בחי": מילה כעין קרבן, הדם מרצה, וע"כ מצותה בחי"ה שקרבן לא ירצה עד יום ה'. וכן בלוקט שבעת ימים יהי' עם אמו, לא חקרינו קרבן עד שהעבר עליו השכח שאין מילה בלא שבה בעל ברית, הסנדק כמ"ל. לעשות צדק בגילה, קאי על הסעודה שעושה הסנדק כמ"ל או על הדורן שנותן, ולא על האב שכבר ברכו לעיל. ויתנהו למעלה דברים כ"א. רך בראשית ל"ג: ויהי ולא כגרסת הספרים והיו דלישנא דקרא עדיף, והי ידיו אמונה, (שמות י"ז), אף שכאן עתיד, לענין הקדימת הפעל בלשון יחיד אין לחלק. שלש (דברים ט"ז). הירא ורך (זס כ'). שלש (שמות כ"א), ר"ל מילה פריעה מציצה. הולך חמים (מהלים ט"ז). חתני מולות דמים עש"ה חתן דמים למולות, ונקורו חתני ע"מ חללי חרב (איכה ד'); חכמי לב (שמות כ"ח). ואין לדמותו לגמלי אדניו, שבהם גם הנפרד גמלים, אבל כאן הנפרד חתנים, וכן בכנויים ואל חתנו (זפטיס י"ט). לעם (אסתר ג'). בהן צדקי, זה פינחס, ופינחס זה אליהו ועי' רש"י בב"מ קי"ד ע"ב (ול"ע דרנה נפ' וילא גאלי' עלמו העיד שהוא מזניה של רחל? וי"ל עפ"י סוטה י"ח ע"ל דוד כמי ממרים קאתי) וכל הכהנים נקראו צדק ע"ש כהניך לבשו צדק (מהלים קל"ג). לעילום הקב"ה העלים את אליהו (מלכים ג', ב'), וא"א לנקדו לעלום בחירק דלא מצאנו נקוד זה בקרא, אבל ואשים את שמי לעילום (ד"ה ג' ל"ג), והוא למפרשי' מגזרת ונעלם ממנו, לרוב סתריז ועומק ענינו. שוב ראיתי שגם רי"ה כ"כ גבי: אין לפרש עילום שם, מכון למ"ש חו"ל בפסחים נו", וכאן נמי פרושא אליהו נעלם מאתנו. הוכן כסאו, שאליהו נעלם מתחתונים עד שמכניס לו כסא אצל הברית; וראי' שהכונה על אלי', ולא על משיח, שפיטן דידן יסד ביצר לב"ם הפליא חסדו שם המפורש לעילום, הכין למקנא כס כשמש ויהלום, והמקנא הוא אלי' דבפדר"א: קנא קנאחי עברו בריח, (מלכים ח' י"ט) אמר קב"ה לאלי' לעולם אתה מקנא, בשמים על עריות, בקנאו קנאחי, וכאן קנא, חייד אין עושין ברית עד שאתה רואה. מכאן התקינו לעשות כסא אליהו שנקרא מלאכי ג': מלאך הברית אשר אתם תפצים הגה בא. כשמש (מהלים פ"ט). וילט וגלום, (מלכי' ח' י"ט; ג' ב'). בריתי (מלאכי ג') קאי על פנחס זה אלי' שנ' הנני נותן לו בריתי שלום.

